

RENESENSO KALBOTYROS KONFERENCIJA

1991 metų kovo 20–24 dienomis Ferraroje (Italija) vyko tarptautinė konferencija "Renesanso kalbotyra Italijoje ir Europoje. Sugretinimai ir ryšiai" (Italia ed Europa nella Linguistica del Rinascimento. Confronti e Relazioni). Konferencijos organizatoriai - Renesanso tyrinėjimų institutas (Istituto di Studi Rinascimentali), esantis Ferraroje, Paryžiaus Kalbos mokslų istorijos ir epistemologijos draugija (Société d'Histoire et d'Épistémologie des Sciences du Langage) ir Oksfordo H. Sweeto lingvistikos idėjų istorijos draugija (The Henry Sweet Society for the History of Linguistic Ideas). Konferencijos vieta Ferrara pasirinkta todėl, kad "Renesanso tyrinėjimų institutas drauge su minėtomis draugijomis prieš keletą metų ėmėsi rengti Renesanso kalbotyros bibliografijos projektą. Jau išleisti šio fundamentalaus projekto trys spaudiniai, apimantys antrinius šaltinius (apie pirmuosius du žr. Baltistica, 1990 – t. 26(1), p. 93 t.; trečiasis pasirodė 1990 metais). Iš viso čia jau pateikta 3000 bibliografinių aprašų.

Konferencijoje dalyvavo daug žymių Renesanso kalbotyros ir apskritai kalbotyros istorijos specialistų. Veikė 14 sekcijų, perskaityta apie 90 pranešimų. Konferencijoje daug dėmesio buvo skirta romanų bei rytų kalboms, ortografijos ir spaudos klausimams, vertimo dalykams. Norėtume stabtelėti prie keleto įvairiose sekcijose klausytų pranešimų, kurie vienaip ar kitaip gali būti aktualūs ir mums.

Konferencijos organizacinio komiteto nario, vieno iš Projekto spaudinių redaktorių Johno L. Floodo (Londonas) pranešime "Humanizmas, nacionalizmas ir tipografijos semiologija" gana konkrečiai įvertinta spaudos atsiradimo meto įvairių šriftų paskirtis. Italų humanistai vartojo vadinamąją romėniškąją, lotyniškąją antikvą spausdinti antikiniams lotyniškiems tekstams - Ciceronui, Tacitui ir t.t., tačiau verstiems į gimtąją kalbą tų pačių autorių tekstams italų spaustuvininkai dažniau rinkosi "naujuosius", gotikinius spaudmenis. Šitoje Europos dalyje gotikiniai šriftai palaipsniui ėmė įgyti menkesnę reputaciją. Vokietijoje lotyniškieji tekstai taip pat buvo spausdinami antikva, tuo tarpu gimtosios vokiečių kalbos - gotikiniais spaudmenimis. Bet jų vertinimas Vokietijoje buvo priešingas. J.L. Floodo teigimu, kaip italų humanistams būtų buvusi "išdavystė" išspausdinti Tacitą gotikinėmis raidėmis, taip "išdavystė" būtų buvę išspausdinti M. Liuterio vokiečių bibliją itališkojo tipo romėniškąją antikvą.

Gana akivaizdžiai tokia opozicija - romėniškosios lotyniškų raštų antikvos ir gotikinių gimtųjų kalbų raidžių - ryškėja ir lietuvių Renesanso raštuose (tai matyti tik atskleidus K. Sirvydo žodyną, D. Kleino gramatiką ir t.t.). Tačiau J.L. Floodas nurodo, kad sutriuškinus reformaciją Prancūzijoje ir kitur, gotikiniai spaudmenys užleido vietą romėniškiesiems. Ši vėlėsnė Europos tradicija matoma ir iš lietuvių raštų, kur jau XVII–XVIII a. formuojasi ir susiformuoja kitokia opozicija: gotikiniai spaudmenys vartojami protestantų, o romėniškieji - katalikų raštams. Grižtant prie Vokietijos Renesanso tekstų, verta atkreipti dėmesį į dar vieną J.L. Floodo išvadą, kad nuo 1540/41 m. Naujojo Testamento knygose ten imta didžiąja antikvine raide rašyti neigiamos konotacijos žodžių pirmąją didžiąją raidę (kitos raidės gotikinės!), pvz.: *Huren, Rom, Vrteil*. Šita tendencija, J.L. Floodo nuomone, nebuvo visuotinė. Lietuvių protestantų tekstuose turbūt dar niekas neieškojo tokio antikvinių raidžių ženklavimo, o gal būtų verta?

Tipologiškai mums gali būti įdomi dviejų kalbotyros žurnalų - "Diachronica" ir "Historiographia Linguistica" - redaktoriaus E.F. Konrado Koernerio pranešimo "Renesanso lingvistika ir Amerikos kalbų atradimas" mintis, kad XVI a. ispanų misionieriams teko mokytis vietinių kalbų, nes indėnai neskubėjo mokytis ispaniškai. Juk ir mes pakrikštyti bent iš dalies vertėme svetimtaučius mokytis lietuviškai - tik gimtuoju žodžiu s elbiama krikščionybės ideologija galėjo plačiau plisti. Be kita ko, K. Koerneris nurodė, kad kaip ir daugelis Europos kalbų gramatikų, taip ir pirmosios indėnų imtos rašyti lotynų kalbos gramatikų pavyzdžiu.

Yale'o universiteto slavų literatūros profesorius Harvey Goldblattas kalbėjo apie stačiatikių slavų paraleles su humanistų kalbinėmis problemomis. Tarp kita ko, jis atkreipė dėmesį, kad stačiatikių slavų pasaulis į gimtąsias kalbas atsigrąžė tik XVIII ar XIX a., taigi gerokai vėliau nei Renesanso, humanizmo veikiamos tautos. Įdomus buvo Giuseppe Dell'Agatos pranešimas apie J. Krizaničo, chorvatų kilmės XVII a. panslavizmo ideologo (beje, susijusio su Vilniumi), kalbines pažiūras. G. Dell'Agata yra Pizos universiteto Slavistikos katedros vedėjas, P. U. Dinio mokytojas, labai palankus baltistikos studijoms (šiuo metu du jo diplomantai rašo su baltų filologija susijusius darbus).

Konferencijoje buvo perskaityti trys baltistiniai pranešimai. Pietro U. Dinis aptarė lietuvių kilmės iš romėnų legendą Renesanso filologijos ir istorijos mokslo kontekste. Sekcijoje "Šnekamosios kalbos gramatika" kalbėta apie lotynų gramatinės tradicijos įtaką baltų kalbų gramatikoms. Giedrius Subačius pranešime "Dėl nuosakos kategorijos lietuvių ir lotynų kalbų gramatikose" parodė, kad D. Kleinas ir K. Sapūnas bei T. Šulcas, „ūrybiškai aprašydami lietuvių kalbos faktus, dažnai specialiai juos spraudė į lotynų gramatikos schemą. Taip siekta palengvinti klasikinio

išsilavinimo žmonių mokymasi. Pėterio Vanago (Ryga) pranešimas buvo skirtas linksnių sitemai XVII a. latvių gramatikose – žiūrėta lotynų gramatikos įtakos, lyginta su to paties laikotarpio lietuvių gramatikomis.

Konferencijos metu buvo surengtas seminaras, kuriame diskutuota apie pirminių Renesanso kalbotyros šaltinių bazę. Jau sukurtos ir tobulinamos kompiuterių programos, įgalinančios mašina nuskaityti spausdintą tekstą su pakankamai menka klaidos tikimybe. Tad šalia antrinių šaltinių, kurių bibliografijos trys minėti tomai jau išspausdinti, Ferraros Institute sparčiai kompiuterių atmintyje kaupiami ir patys pirminiai šaltiniai. Baigiamajame posėdyje buvo nuspręsta konferencijos pranešimus išleisti, tartasi, kaip toliau rengti ir skelbti antrinių šaltinių bibliografiją.

Konferencijos organizatoriai prisipažino maloniai nustebinti, Projektui sulaukę medžiagos ir iš Lietuvos bei Latvijos. Taigi geležinė uždanga keliasdešimt metų skyrė nuo Europos ne tik mus, bet tam tikra prasme ir mūsų praeities didžiuosius rašto vyrus. Keliant tą uždangą daug nuveikta užsienio baltistų, svarbūs šiame darbe asmeniniai kontaktai. Štai Renesanso kalbotyros bibliografijai baltistinę medžiagą pradėjo tvarkyti P.U. Dinis, keletą metų dirbęs Projekte. Veiklaus italų baltisto iniciatyva į šį darbą įtraukta ir lietuvių bei latvių kalbininkų, o šios informacijos autoriams buvo sudarytos sąlygos ne tik dalyvauti minėtoje konferencijoje, bet ir porą savaitių dirbti Scuola Normale Superiore (Piza) bibliotekoje - vienoje geriausių Italijoje, skaityti paskaitų universitetuose.

B o n i f a c a s S t u n d ž i a, G i e d r i u s S u b a č i u s

"LINGUISTICA BALTICA"
An International Review of Baltic Linguistics

The Chair of Baltic Philology of Warsaw University supported by The Linguistic Committee and the Committee for Slavonic Studies of the Polish Academy of Sciences launches in 1992 a new journal LINGUISTICA BALTICA (abridged LgB) devoted to the study of Baltic languages in synchronic, historical and comparative aspects.

Editor: Wojciech Smoczyński

Editorial Assistant: Axel Holvoet

International Council:

Vytautas Ambrazas (Vilnius), Alfred Bammesberger (Eichstätt), Leszek Bednarczuk (Cracow), Antons Breidaks (Rīga), Adolf Erhart (Brno), Gordon B. Ford, Jr. (Louisville, KY), Vjačeslav V. Ivanov (Moscow), Jules F. Levin (Riverside, CA), Vytautas Mažiulis (Vilnius), Guido Micheli (Potenza), Velta Rūķe-Draviņa (Stockholm), Jan Safarewicz (Cracow), William R. Schmalstieg (University Park, PA), Wolfgang P. Schmid (Göttingen), Vladimir N. Toporov (Moscow), Zigmas Zinkevičius (Vilnius).

Manuscripts submitted for publication in LgB may be written in English, German, French or Russian.

Each paper should be accompanied by an English summary of 15 lines.

Contributors are kindly requested to supply two typewritten copies of their manuscripts prepared in accordance with following instructions:

(1) Bibliographic references should be given in footnotes, which should be numbered consecutively and entered at the end of the text.

(2) Headings of papers referred to should be given in quotation marks, names of periodicals and titles of books in italics, and the years of publication in parentheses, e.g.:

Safarewicz, J. (1939), "Un acrostiche de Mažvydas", *Prace Filologiczne* XVIII, 7-8.

Cowgill, W. (1970), "The nominative plural and preterit singular of the active participles in Baltic" in: Magner, T. F. and Schmalstieg, W. R. (Eds), *Baltic Linguistics*, University Park and London: Pennsylvania University Press, 24-37.

Stang, C. S. (1966), *Vergleichende Grammatik der baltischen Sprachen*, Oslo etc.: Universitetsforlaget.

No fees are paid for papers submitted for publication, but authors are entitled to receive 30 reprints of each paper free of charge.

Contributions and books for review should be sent to: Wojciech Smoczyński, Uniwersytet Warszawski, Katedra Filologii Bałtyckiej, ul. Dobra 56, PL-00-312 WARSZAWA.
E-mail: SMO CZYN at PLEARN.BITNET or ULWSMOCZ at PLKRCY11.BITNET.